BIBLIOTECA DE BUZUNAR

52

Antoine de Saint-Exupery

Scrisoare către un ostatec

EDITURA DE STAT

ANTOINE DE SAINT EXUPÉRY

SCRISOARE CĂTRE UN OSTATEC

TRADUCERE
DE

VLADIMIR LUCA

1947

Versiunea v.1.0
Octombrie 2018

Antoine de Saint Exupéry, unul din cei mai buni piloţi de linie din Franţa, este şi un scriitor cunoscut. În cărţile lui, unde filozofia este fericit împletită cu viaţa camaraderească şi aventuroasă a piloţilor, descoperim o uşurinţă de exprimare şi o bogăţie sufletească, care trădează pe marele scriitor.

«Scrisoarea către un ostatec» este un fel de profesiune de credinţă. Când vorbeşte despre exil, cu amărăciune, parcă regretă că „exilul nu mai este o stare de aşteptare să te înapoiezi, ci este primul pas al dizolvării naţiunilor şi al unificării lumii”, cum spunea mai de mult Thomas Mann. Şi totuşi, Antoine de Saint Exupéry găseşte ceva de care se poate lega, fiind în exil: prietenul.

Şi ascultăm omeneasca definiţie a prieteniei şi a surâsului eliberator, sau admirăm fina discernere a sentimentelor în pasajul asupra tăcerii.

Şi aşa, din exil spre prietenie, de la surâs la respect pentru Om, Antoine de Saint Exupéry ajunge la realitatea pe care o trăieşte, terminând scrisoarea cu o concepţie politică din cele mai sănătoase; arată anume că numai cei care frământă în timpuri de groază concepţia lor despre viaţă, au dreptul să-şi făurească destinul, iar nu cei din afară, a căror ambiţie personală nu înţelege nimic despre noul adevăr care s-a născut sub ocupaţia tiranică, şi împotriva ei. Cine a trăit sub cotropire nazistă, va înţelege.

I

Când am traversat Portugalia în Decembrie 1940, pentru a merge în Statele Unite, Lisabona mi-a apărut ca un fel de Paradis luminos şi trist. Acolo se vorbea pe atunci mult despre o invazie apropiată, şi Portugalia se crampona de iluzia fericirii ei. Lisabona, care clădise cea mai încântătoare expoziţie din câte au fost pe lume, zâmbea cu surâsul şters al acelor mame care nu au ştiri de la un fiu de pe front şi se silesc a-l salva prin credinţa lor: „Fiul meu trăieşte, de vreme ce zâmbesc”… „Priviţi, spunea tot astfel Lisabona, cât sunt de fericită, paşnică şi puternic luminată…” Continentul întreg apăsa Portugalia, ca o sălbatică masă muntoasă, gravidă de triburile ei de pradă; Lisabona în sărbătoare sfida Europa: „Se poate să fiu luată drept obiectiv, când pun atâta grijă să nu mă ascund! Când sunt atât de vulnerabilă!…”

Oraşele la noi erau, noaptea, de culoarea scrumului. Mă dezobişnuisem acolo de orice licărire, şi această capitală strălucitoare îmi producea o vagă indispoziţie. Când cartierul dimprejur este întunecat, diamantele unei vitrine prea iluminate atrag haimanalele. Îi simţi că dau târcoale. Pe Lisabona, simţeam apăsătoare noaptea europeană plină de grupuri rătăcitoare de bombardiere, ca şi cum ele ar fi mirosit de departe această comoară. Dar Portugalia se făcea a nu cunoaşte poftele monstrului. Refuza să creadă în semnele rele. Portugalia vorbea despre artă cu o încredere disperată. Îndrăzni-vor să-i zdrobească cultul pentru artă? îşi expusese toate

minunăţiile. Îndrăzni-vor să-i strivească minunăţiile ei? Îşi arăta oamenii mari. În lipsă de armată, în lipsă de tunuri, aliniase împotriva fierăriilor cotropitorului toate sentinelele ei de piatră: poeţii, exploratorii, conquistadorii. În lipsă de armată şi de tunuri, tot trecutul Portugaliei bara drumul. Îndrăzni-vor să-i strivească moştenirea unui trecut măreţ?

În fiecare seară rătăceam astfel cu melancolie prin creaţiile acestei expoziţii de un extrem gust, unde totul atingea perfecţiunea, până şi muzica atât de discretă, aleasă cu mult tact, şi care curgea cu blândeţe peste grădinile, fără strălucire, ca un cântec simplu de fântână. Se va distruge în lume acest minunat gust al măsurii?

Am cunoscut, aţi cunoscut poate şi dumneavoastră, acele familii cam bizare care păstrau la masa lor locul unui mort. Ele negau ireparabilul. Dar nu mi s-a părut că această sfidare era consolatoare. Morţii trebuie socotiţi ca morţi. Abia atunci ei găsesc în rolul lor de morţi, o altă formă de prezenţă. Dar acele familii opreau această întoarcere a lor. Făceau din ei absenţi veşnici, musafiri întârziaţi pentru eternitate. Preschimbau doliul cu o aşteptare fără conţinut. Şi casele acestea îmi păreau scufundate într-o tânjeală fără leac, mult mai înăbuşitoare decât mâhnirea.

După pilotul Guillaumet, ultimul prieten pe care l-am pierdut şi care a fost doborât în serviciu poştal aerian, Doamne!, am acceptat să port doliul. Guillaumet nu se va mai schimba. Niciodată nu va mai fi prezent, dar nici absent nu va fi. Am sacrificat tacâmul lui de pe masa mea, această capcană inutilă, şi am făcut din el un adevărat prieten mort.

Dar Portugalia încerca să creadă în fericire, lăsându-i acesteia tacâmul şi lampioanele şi muzica. Se jucau de-a fericirea la Lisabona, pentru ca Dumnezeu să binevoiască să creadă în ea.

Lisabona datora climatul ei de tristeţe prezenţei

anumitor refugiaţi. Nu vorbesc despre proscrişi în căutare de azil. Nu vorbesc de imigranţi care caută un pământ să-l fecundeze cu munca lor. Vorbesc de acei care se expatriază, departe de mizeria concetăţenilor, pentru a-şi pune banii la adăpost.

Negăsind casă în oraşul propriu-zis, locuiam la Estoril, lângă cazinou. Ieşisem dintr-un război intens: grupul meu aerian, care timp de nouă luni nu întrerupsese niciodată zborurile peste Germania, pierduse, încă în cursul acestei singure ofensive germane, trei sferturi din echipaj. Cunoscusem, întors acasă, atmosfera posomorâtă a sclaviei şi ameninţarea foametei. Trăisem noaptea opacă a oraşelor noastre. Şi iată că la doi paşi de mine, în fiecare seară, cazinoul din Estoril se popula cu fantome. Cadillac-uri liniştite, care păreau că merg undeva, îi depuneau pe nisipul fin din faţa intrării. Se îmbrăcaseră pentru masă, ca pe vremuri. Înşirau plastronuri sau perle. Se invitaseră unii pe alţii la o cină de figuranţi, la care nu vor avea nimic să-şi spună.

Apoi jucau ruletă sau baccara, după avere. Câteodată mă duceam să-i privesc. Nu simţeam nici indignare, nici ironie, doar o nelinişte adâncă. Aceea care te cuprinde în grădina zoologică în faţa ultimului exemplar al unei specii stinse. Se instalau în jurul meselor. Se înghesuiau spre un crupier impasibil şi îşi dădeau osteneala să simtă speranţa, disperarea, frica, invidia şi bucuria. Ca şi cei vii. Jucau averi, care, în chiar aceste minute, pierduseră poate semnificaţia. Foloseau monezi perimate poate. Valorile din geamantanele lor erau poate garantate de uzine de pe acum confiscate, sau, ameninţate de torpile aeriene, pe cale de a fi distruse. Emiteau cecuri pe steaua Sirius. Ca şi cum de câteva luni încoace nimic nu s-ar fi năruit pe acest pământ, se sileau, legându-se de trecut, să creadă în legitimul drept al pasiunii lor, în acoperirea cecurilor lor, în veşnicia contractelor lor. Era ireal. Era parcă un balet de păpuşi. Dar era trist.

Fără îndoială ei nu simţeau nimic. Îi lăsam şi mergeam să respir pe malul mării. Şi acea mare de Estoril, marea unui oraş balnear, mare domesticită, îmi făcea impresia că ia şi ea parte la acel joc. Înălţa în golf un singur val moale, lucind de lună, ca o rochie cu trenă, demodată.

I-am regăsit pe vapor, pe refugiaţii mei. Vaporul răspândea şi el o uşoară nelinişte. Acest vapor transborda, de la un continent pe altul, plantele astea fără rădăcni. Îmi spuneam: «Bucuros vreau să fiu un călător, nu vreau să fiu un emigrant. Am învăţat acasă o sumedenie de lucruri, care aiurea vor fi inutile...». Dar iată că emigranţii mei scoteau din buzunare carneţelul cu adrese, rămăşiţele de identitate. Se jucau încă de a fi cineva. Se cramponau din răsputeri de câte o semnificaţie, «Ştiţi, eu sunt cutare, spuneau... sunt din oraşul cutare... prieten cu cutare... cunoaşteţi pe cutare?»

Şi vă spuneau povestea unui prieten, sau povestea unei răspunderi, sau povestea unei greşeli, sau orice altă poveste care ar putea să-i lege de orice. Dar din acest trecut, întrucât se expatriau, nimic nu le va mai folosi. Totul era cald încă, proaspăt, viu, cum sunt la început amintirile de dragoste. Faci un pachet din scrisori tandre. Apoi adaugi câteva amintiri. Legi totul cu grijă. Şi această relicvă respiră la început o vrajă melancolică. Apoi trece o blondă cu ochi albaştri, şi relicva moare. Căci şi prietenul, răspunderea, oraşul natal, amintirile de acasă, se decolorează dacă nu mai folosesc.

Îşi cam dădeau seama de asta. Tot aşa cum Lisabona se juca de-a fericirea, ei se jucau să creadă că se vor întoarce curând. Este dulce lipsa fiului rătăcitor. Este o falsă lipsă, căci în urma lui rămâne casa părintească. A fi absent în camera de alături sau de partea cealaltă a planetei, deosebirea nu este esenţială. Prezenţa unui

prieten care în aparenţă s-a îndepărtat, poate deveni mai intensă decât o prezenţă reală. Este ca aceea a rugăciunii. Niciodată nu mi-am iubit casa mai bine decât în Sahara. Niciodată logodnicii nu au fost mai aproape de logodnicele lor, decât marinarii bretoni din secolul al XVI-lea, când coteau pe după Capul Horn îmbătrânind în lupta cu zidul vânturilor potrivnice. Încă de la plecare începeau să revină. Pregăteau această întoarcere cu mâinile lor grele când înălţau pânzele. Drumul cel mai scurt din Portul din Bretagne spre casa logodnicei trecea pe la Cap Horn. Dar vezi că emigranţii mei îmi făceau impresia de a fi marinari bretoni, cărora le-a fost răpită logodnica bretonă. Nicio logodnică bretonă nu mai aprindea pentru ei, la fereastră, o lampă umilă. Ei nu erau nişte fii rătăciţi. Erau fii rătăciţi fără casa spre care să poată reveni. Atunci începe adevărata călătorie, care este afară de sine însuşi.

Cum să se reconstruiască? Cum să refacă în ei mănunchiul amintirilor? Acest vapor fantomă era încărcat ca şi regiunea închipuită unde se găsesc sufletele gata să se nască. Păreau reali, aşa de reali că ai fi vrut să-i atingi cu degetul, doar acei care, făcând parte din vapor şi înnobilaţi prin funcţiuni veritabile, purtau tăvile, frecau alama, lustruiau pantofii şi, cu un vag dispreţ, serveau pe cei morţi. Nu sărăcia atrăgea emigranţilor acest dispreţ nepăsător al personalului. Nu de bani duceau lipsă, ci de consistenţă. Nu mai erau omul din casa cutare, a prietenului cutare, având cutare răspundere. Jucau rolul, dar nu mai era adevărat. Nimeni nu avea nevoie de ei. Nimeni nu se pregătea să facă apel la ei. Ce minune acea telegramă care te scutură, care te scoală în mijlocul nopţii, te goneşte spre gară: „Vino grabnic! Am nevoie de tine”. Ne descoperim repede prieteni care ne ajută. Meritǎm abia cu încetul pe cei care ne cer să fie ajutaţi. Bineînţeles, pe fantomele mele, nimeni nu le ura, nimeni nu le invidia, nimeni nu le inoportuna. Dar nimeni nu le iubea cu dragostea care singură contează. Îmi spuneam: vor fi luaţi,

la sosire, la cocktailuri de bun venit, la dineuri de consolare. Dar cine va zgudui uşa lor, stăruind să fie primit. „Deschide! Eu sunt”. Trebuie multă vreme alăptat un copil, înainte să ceară. Trebuie cultivat multă vreme un prieten, înainte ca el să pretindă tributul prieteniei. Trebuie să te fi ruinat în decurs de generaţii reparând vechiul castel care se năruie, pentru ca să înveţi a-l iubi.

II

Îmi spuneam deci: „Esenţialul este să-ţi rămână undeva ceea ce ţi-a nutrit vaţa. Şi obiceiurile. Şi serbarea din familie. Şi casa amintirilor. Esenţialul este să trăieşti pentru revenire”. Şi mă simţeam ameninţat în însăşi substanţa mea, de fragilitatea polurilor depărtate de care depindeam. Riscam să cunosc un adevărat deşert şi începeam să înţeleg un mister care de mult m-a intrigat.

Am trăit trei ani în Sahara. Am visat şi eu, după atâţia alţii, asupra magiei ei. Oricine a cunoscut viaţa din Sahara, unde totul nu este, în aparenţă, decât singurătate şi goliciune, plânge totuşi după aceşti ani ca după cei mai frumoşi pe care i-a trăit. Cuvintele „nostalgia nisipului, nostalgia singurătăţii, nostalgia spaţiului” nu sunt decât formule literare şi nu explică nimic. Or, iată că, pentru prima dată, pe bordul unui vapor, unde roiesc pasagerii îngrămădiţi unii peste alţii, mi se părea că înţeleg deşertul.

Cu siguranţă, Sahara nu oferă, în depărtarea zărilor, decât nisip uniform, sau, mai bine zis, dunele fiind rare acolo, o plajă pietroasă. Te scalzi într-una în condiţiile înseşi ale plictiselii. Şi totuşi divinităţi invizibile îi construiesc o reţea de direcţii, de povârnişuri şi semne, o musculatură secretă şi vie. Nu mai este uniformitate. Totul se orientează, însăşi o tăcere nu seamănă aci cu altă tăcere.

Este o tăcere de pace, când triburile sunt împăciuite, când seara aduce răcoarea şi ţi se pare că faci un popas,

cu pânzele strânse, într-un port liniştit.

Este o tăcere de amiază, când soarele întrerupe gândurile şi mişcările. Este o falsă tăcere, când vântul din Nord a încetat şi când apariţia insectelor, smulse ca polenul din oazele din interior, anunţă furtuna din Est purtătoare de nisip. Este o tăcere de complot, când se ştie despre un trib îndepărtat că e în revoltă. Este o tăcere a misterului, când se înnoadă între Arabi înţelegerile lor indescifrabile. Este o tăcere încordată, când mesagerul întârzie să revină. O tăcere ascuţită, când, noaptea, reţii respiraţia pentru a asculta. O tăcere melancolică, când îţi aduci aminte de cei ce-i iubeşti.

Totul se polarizează. Fiecare stea fixează o direct e reală. Sunt toate stele ale Magilor. Toate servesc pe zeul propriu al fiecăreia. Aceea înseamnă direcţia unui puţ îndepărtat, greu de atins. Şi distanţa care te separă de acel puţ se opune ca un meterez. Aceea înseamnă direcţia unui puţ secat. Şi steaua însăşi pare secată. Şi distanţa care te separă de puţul secat nu are nicio pantă. O altă stea serveşte de ghid spre oaza necunoscută despre care ţi-au cântat nomazii, dar pe care dizidenţa ţi-o interzice. Şi nisipul care te separă de oază este ca pajiştea din poveşti. Cea de colo înseamnă direcţia unui oraş alb din Sud ce pare savuros ca un fruct în care-ţi îngropi dinţii. Iar aceea direcţia mării.

În fine, poluri aproape ireale magnetizează de departe acest deşert: o casă din copilărie care rămâne vie în amintire. Un prieten de care nu se ştie nimic, decât că este.

Astfel te simţi încordat şi reînnoit de câmpul forţelor care trag de tine sau te resping, te doresc sau îţi rezistă. Iată-te bine înfipt, bine determinat, *bine* instalat în centrul direcţiunilor cardinale.

Şi deoarece deşertul nu oferă nicio bogăţie tangibilă, deoarece nu e nimic de văzut, nici de auzit în deşert, eşti constrâns a recunoaşte, din moment ce viaţa lăuntrică,

departe de a adormi, aci se întăreşte, că omul este însufleţit la început de chemări invizibile. Omul este guvernat de spirit. Valorez, în deşert, ceea ce valorează zeii mei.

Astfel, pe bordul vaporului meu trist, dacă mă simţeam bogat în direcţiuni încă rodnice, dacă locuiam o planetă încă vie, aceasta se datora unor prieteni pierduţi în urma mea în noaptea Franţei şi care începură să-mi fie esenţiali.

Franţa, hotărât, nu era pentru mine o zeiţă abstractă, nici vreun concept de istoric, ci însăşi carnea de care depindeam, o reţea de legături care mă îndruma, un ansamblu de poluri care impresiona valurile inimii mele. Aveam nevoie să simt mai solizi şi mai durabili decât mine însumi, pe cei de care aveam nevoie pentru a mă orienta. Pentru a cunoaşte unde voi reveni. Pentru a exista.

În ei locuia ţara mea întreagă şi trăia prin ei în mine. Pentru cei ce navighează pe mare, un continent se rezumă tot astfel în simpla scânteiere a câtorva faruri. Un far nu măsoară depărtarea. Lumina lui este prezentă în ochi, atât. Şi toate minunile continentului sunt cuprinse în acea stea.

Şi iată astăzi, când Franţa, în urma ocupaţiei totale, a intrat întreagă în tăcere, cu toată încărcătura ei, ca un vapor cu luminile stinse despre care nu se ştie dacă a supravieţuit sau nu pericolelor mării, scoarta fiecăruia din cei ce-i iubesc mă chinuieşte mai grav decât o boală cuibărită în mine. Mă descopăr ameninţat în intimitatea mea, de fragilitatea lor.

Acel care, noaptea asta, obsedează memoria mea, este în vârstă de 50 ani. Este bolnav. Şi este evreu. Cum va supravieţui terorii germane? Pentru a-mi imagina că mai respiră, am nevoie să-l cred neştiut de cotropitor, adăpostit în secret de frumosul meterez de tăcere al

ţăranilor din satul lui. Numai atunci cred că mai trăieşte. Numai atunci, plimbându-mă departe prin împărăţia prieteniei lui care nu are graniţe, îmi este permis să mă simt nu emigrant, ci călător. Căci deşertul nu este acolo unde credem. Sahara este mai vie decât o capitală, iar oraşul cel mai mişunător se goleşte dacă polurile esenţiale ale vieţii sunt demagnetizate.

III

Cum construieşte viaţa aceste linii de forţă din care trăim? De unde vine greutatea care mă trage spre casa acestui prieten? Care sunt oare clipele capitale care fac din această prezenţă unul din polurile de care am nevoie? Din ce evenimente secrete sunt oare frământate duioşiile deosebite şi, prin ele, dragostea de ţară?

Minunile adevărate, ce modeste sunt ele! Evenimentele esenţiale, ce simple sunt! Despre clipa de care vreau să povestesc, e aşa puţin de spus, că trebuie să o retrăiesc în vis şi să vorbesc acestui prieten.

A fost o zi înainte de război, pe malurile Saônei, de prin părţile Tournusului. Aleseserăm pentru dejun un restaurant care avea un balcon din scânduri ieşit peste râu. Rezemaţi cu cotul pe o masă simplă, scrijelită cu cuţitul de către clienţi, comandasem două Pernod. Medicul tău îţi interzisese alcoolul, dar îl trăgeai pe sfoară la marile ocazii. Asta era una din ocazii. Nu ştiam de ce, dar era. Ceea ce ne bucura ne era mai impalpabil decât calitatea luminii. Tu hotărâseşi deci acest Pernod al marilor ocazii. Şi fiindcă doi marinari, la câţiva paşi de noi, descărcau o barcă, am invitat pe marinari. I-am strigat de sus de pe balcon. Şi au venit. Au venit aşa, simplu. Găsisem aşa firesc să invităm nişte camarazi, poate din cauza acestei sărbători invizibile din noi. Era atât de vădit că vor răspunde invitaţiei. Am ciocnit vasăzică paharele!

Soarele era plăcut. Raza lui dulce scălda plopii de pe

malul celălalt şi câmpia până la orizont. Eram din ce în ce mai veseli, tot fără a şti pentru ce. Soarele te liniştea că strălucea blajin, râul că curge, masa că era masă, marinarii că au răspuns chemării, servanta că ne servea cu un fel de drăgălăşenie fericită, ca şi cum ar fi prezidat o serbare veşnică. Ne simţeam cu totul în pace, bine aşezaţi, la adăpost de dezordine, într-o civilizaţie definitivă. Gustam un fel de stare perfectă în care, toate dorinţele fiind îndeplinite, nu mai aveam nimic să ne destăinuim. Ne simţeam curaţi, drepţi, luminoşi şi indulgenţi. Nu am fi putut spune care adevăr ne apăruse în evidenţa lui. Dar sentimentul care ne domina era cel al convingerii. Al unei convingeri aproape trufaşe.

Astfel universul, prin noi, îşi dovedea bunăvoinţa lui. Condensarea nebuloaselor, solidificarea planetelor, formarea primelor amoebe, munca gigantică care îndrumase amoeba până la om, totul se îmbinase, norocos, pentru a ajunge în sfârşit, prin noi, la această calitate a plăcerii. Nu prea era rău, ca izbândă.

Astfel gustam această bună înţelegere fără cuvinte şi aceste rituri aproape religioase. Legănaţi de forfotul de colo colo al servantei vestale, marinarii şi noi ciocneam paharele ca şi credincioşii uneia şi aceleiaşi biserici, deşi nu am fi putut spune a cărei. Unul din cei doi marinari era olandez. Celălalt, german. Acesta a fost nevoit, pe vremuri, să fugă de nazism, urmărit fiind acolo drept comunist, sau drept catolic, sau drept evreu. Nu-mi mai aduc aminte de eticheta în numele căreia omul fusese proscris. Dar în acea clipă marinarul era cu totul altceva decât o etichetă. Conţinutul conta doar. Aluatul uman. Era un prieten, atât. Şi eram de acord, între prieteni. Tu erai de acord. Eu eram de acord. Marinarii şi servanta erau de acord. De acord cu ce? Cu Pernod? Cu semnificaţia vieţii? Cu blândeţea acestei zile? Nu am fi putut să spunem nici asta. Dar acest acord era aşa plin, aşa tare întemeiat în adâncime, se referea la o biblie aşa de evidentă în substanţa ei, cu toate

că inexprimabilă prin cuvinte, că am fi primit bucuroşi să fortificăm acest pavilion, să susţinem în el un asediu şi să murim în spatele mitralierelor pentru a salva substanţa asta.

Care substanţă?... Tocmai aci este greu să mă exprim. Risc să captez numai reflectele, nu esenţialul. Cuvintele insuficiente vor lăsa să scape adevărul meu. Aş fi obscur, dacă aş pretinde că am fi combătut cu uşurinţă pentru a salva o anumită calitate a zâmbetului marinarilor, a zâmbetului tău, a zâmbetului meu, a zâmbetului servantei, o anumită minune a acestui soare ce-şi dăduse atâta osteneală, de atâtea milioane de ani, pentru a ajunge, prin noi, la calitatea unui surâs care era destul de bine reuşit.

Esenţialul, de cele mai multe ori, nu are greutate. Esenţialul aci, în aparenţă, nu a fost decât un surâs. Un surâs este deseori esenţialul. Eşti plătit cu un zâmbet. Eşti răsplătit de un zâmbet. Eşti însufleţit de un zâmbet. Şi calitatea unui zâmbet poate să te facă să mori. Totuşi, din moment ce această calitate ne libera aşa de bine de spaima timpurilor prezente, ne acorda convingerea, speranţa, pacea, am nevoie astăzi, pentru a încerca să mă exprim mai bine, să istorisesc şi povestea unui alt zâmbet.

IV

A fost în cursul unui reportaj despre războiul civil din Spania. Comisesem imprudenţa să asist, prin fraudă, spre orele trei dimineaţa, la o încărcare secretă de material într-o gară de mărfuri. Agitaţia echipelor şi o oarecare obscuritate păreau să favorizeze indiscreţia mea. Dar păream suspect unor miliţieni anarhişti.

A fost foarte simplu. Nu bănuiam încă nimic de apropierea lor elastică şi tăcută, pe când ei mă şi încercuiau, binişor, ca degetele unei mâini. Ţeava carabinei lor apăsa uşor burta mea şi tăcerea mi se păru solemnă. Ridicai, în sfârşit, braţele.

Observam că ei fixau, nu faţa mea, ci cravata mea (obiect de artă nelamodă şi rău văzut într-o mahala anarhistă). Pielea mi se contractă. Aşteptam descărcarea; era în epoca judecăţilor expeditive. Dar nu se producea nicio descărcare. După câteva secunde de un gol absolut, în cursul cărora echipele de muncă îmi păreau că dansează într-un alt univers, un fel de balet din vis, anarhiştii mei, printr-o uşoară mişcare din cap, îmi făcură semn s-o iau înainte şi ne puserăm în marş, fără grabă, printre liniile de triaj. Captura se făcuse într-o tăcere perfectă şi cu o extraordinară economie de mişcări. Aşa lucrează fauna submarină.

Mă înfundai curând spre un subsol transformat în corp de gardă. Slab iluminaţi de o lampă proastă de petrol, alţi miliţieni dormitau, cu carabina între picioare. Schimbară câteva cuvinte, pe un glas neutru, cu oamenii patrulei mele. Unul din ei mă scotoci prin buzunare.

Vorbesc spaniola dar n-am habar de catalană.

Înţelegeam totuşi că mi se cereau actele. Le uitasem la hotel. Răspunsei: „hotel… jurnalist…” fără a şti dacă vorba mea însemna ceva. Miliţienii îşi treceau din mână în mână aparatul meu fotografic, ca piesă de convingere. Unii din cei care căscau, prăbuşiţi pe băncile lor, se ridicau cu un fel de plictiseală şi se rezemau de perete.

Căci atmosfera dominantă era cea de plictiseală. De plictiseală şi de somn. Puterea de atenţie a acestor oameni era uzată, aşa mi se păru, până la capăt. Aproape că aş fi dorit, ca un contact uman, vreun semn de duşmănie. Dar nu mă onorau de niciun semn de mânie, nici chiar de dojană. Încercai în mai multe rânduri să protestez pe spanioleşte. Dar protestele mele cădeau în gol. Mă priveau fără a reacţiona, cum ar fi privit un peşte chinez într-un acvarium.

Aşteptau. Ce anume aşteptau? Întoarcerea unuia dintre ei? Zorile? Îmi spuneam: «Aşteaptă, poate, să le fie foame…»

Îmi mai spuneam: «Vor face o prostie! Este absolut ridicol!…» Sentimentul pe care-l încercam – mai tare decât simţul spaimei – a fost dezgustul de absurd. Îmi spuneam: «Dacă se dezmorţesc, dacă vor voi să acţioneze, vor trage!»

Eram sau nu eram cu adevărat în pericol? Ignorau încă oare că eram, nu un sabotor, nu un spion, ci un jurnalist? Că actele mele de identitate se aflau la hotel? Luaseră o decizie? Care anume?

Nu cunoşteam mare lucru despre ei, decât că împuşcau fără mari dezbateri de conştiinţă. Avangărzile revoluţionare, de orice partid ar aparţine, vânează nu omul (nu socotesc omul în substanţa lui), ci simptomele. Opinia adversă le apare ca o boală epidemică. Pentru un simptom dubios contagiatul este expediat în lazaretul de izolare. Cimitirul. De aceea îmi păru sinistru acest interogator, care cădea pe mine, din timp în timp, prin monosilabe imprecise din care nu înţelegeam nimic. O

ruletă oarbă juca pielea mea. De aceea simţeam şi eu nevoia stranie, pentru a conta ca o prezenţă reală, de a le striga despre mine, ceva care să mă impună în adevăratul meu destin. Vârsta mea, de exemplu! Da, este impresionantă vârsta unui om. Asta rezumă toată viaţa lui. S-a făcut încet, acea maturitate care e a lui. S-a făcut împotriva atâtor obstacole biruite, împotriva atâtor boli grave vindecate, împotriva atâtor mâhniri calmate, împotriva atâtor disperări trecute, împotriva atâtor riscuri, din care majoritatea au scăpat conştiinţei. S-a făcut prin atâtea dorinţe, atâtea speranţe, atâtea regrete, atâtea uitări, atâta dragoste. Reprezintă o frumoasă încărcătură de experienţe şi amintiri, vârsta unui om! În pofida curselor, a zdruncinăturilor, a făgaşurilor, ai continuat de bine de rău să înaintezi, târâş-grăpiş, ca o cotiugă bună. Şi acum, mulţumită unei convergenţe îndărătnice de şanse fericite, ai ajuns la vârsta asta. Ai treizeci şi şapte de ani. Şi dacă-i place lui Dumnezeu, buna cotiugă va duce şi mai departe încărcătura ei de amintiri. Îmi ziceam deci: «Poftim, am ajuns la ceva. Am treizecişişapte ani…» Aş fi dorit să împovărez pe judecătorii mei cu confidenţa asta… dar nu mă mai interogau.

Atunci a avut loc minunea. Oh, o minune foarte discretă! Îmi lipseau ţigări. Cum unul din temnicerii mei fuma, îl rugai, printr-un gest, să-mi cedeze una, şi schiţai un surâs imprecis. Omul mai întâi se întinse, îşi trecu apoi încet mâna peste frunte, ridică ochii în direcţia, nu a cravatei mele, ci a feţei mele şi, spre marea mea stupefacţie, schiţă şi el un surâs. A fost ca un răsărit de soare.

Această minune nu deznodă drama, ci o şterse, simplu, aşa cum lumina şterge umbră. Nicio dramă nu a mai avut loc. Minunea nu schimbase nimic care să fi fost vizibil. Lampa proastă de petrol, o masă cu hârtii împrăştiate, oamenii rezemaţi de perete, culoarea obiectelor, mirosul, totul persista. Dar fiecare lucru a fost

transformat în însăşi substanţa lui. Acest surâs mă liberase. Era un semn tot atât de definitiv, tot atât de evident în consecinţele lui apropiate, tot atât de ireversibil ca apariţia soarelui. El deschidea o eră nouă. Nimic nu se schimbase, totul era schimbat. Masa cu hârtiile împrăştiate deveni vie. Lampa de petrol deveni vie. Pereţii erau vii. Plictiseala picurată de obiectele moarte ale acestei pivniţe, se micşora ca prin farmec. A fost ca şi cum un sânge invizibil ar fi reînceput să circule, înnodând iar toate lucrurile într-un singur corp şi redându-le tâlcul.

Nici oamenii nu se mişcaseră, dar pe când, cu câteva secunde mai devreme, îmi apăruseră mai îndepărtaţi de mine decât o specie antediluviană, iată că acum să năşteau la o viaţă apropiată. Simţeam o extraordinară senzaţie de prezenţa. Chiar asta era: de prezenţă! Şi-mi simţeam înrudirea cu ei.

Băiatul care-mi surâse şi care, cu o secundă mai înainte, nu era decât o funcţie, o unealtă, un fel de insect monstruos, iată că acum se dezvăluia un om cam stângaci, aproape timid, de o timiditate minunată. Nu că ar fi fost mai puţin brutal decât altul, acest terorist! dar apariţia omului în el lumina atât de bine partea lui vulnerabilă! Ne luăm aere, noi oamenii, dar cunoaştem în adâncul inimii ezitarea, îndoiala, mâhnirea…

Nimic nu fusese încă spus. Totuşi, totul era rezolvat. Aşezasem mâna în semn de mulţumire pe umărul miliţianului, când îmi întinse ţigara. Şi cum, gheaţa odată ruptă, şi ceilalţi miliţieni redeveniseră oameni, intrasem în surâsul lor al tuturor, ca într-o ţară nouă şi liberă.

Intrasem în surâsul lor ca, pe vremuri, în surâsul salvatorilor noştri din Sahara. Camarazii, găsindu-ne după multe zile de căutare, aterizând cât mai aproape posibil, mergeau spre noi cu paşi mari, legănând spre noi, bine vizibil, cu braţele întinse, burdufurile cu apă. De surâsul salvatorilor când eram naufragiat, de surâsul naufragiaţilor când eram salvator, îmi aduc aminte tot ca

de o patrie în care mă simţeam atât de fericit. Plăcerea adevărată este o plăcere de comesean. Salvarea nu era decât ocazia acestei plăceri. Apa nu are puterea de a fermeca, dacă nu este mai întâi de toate darul bunăvoinţei oamenilor.

Îngrijirile acordate bolnavilor, găzduirea proscrişilor, însăşi iertarea, nu au valoare decât mulţumită surâsului care luminează serbarea. Ne întâlnim în surâs, peste graiuri, caste, partide. Suntem credincioşii aceleiaşi biserici, cutare cu obiceiurile lui, eu cu ale mele.

V

Această calitate a bucuriei nu este ea fructul cel mai preţios al civilizaţiei noastre? O tiranie totalitară ar putea să ne satisfacă, şi ea, nevoile materiale. Dar nu noi suntem vite de îngrăşat. Îndestularea şi confortul nu sunt suficiente pentru ca să ne socotim mulţumiţi. Pentru noi, care am fost crescuţi în cultul respectului pentru Om, atârnau greu în cumpănă întâlnirile acestea simple care se prefac uneori în serbări minunate…

Respect pentru Om! Respect pentru Om!… Aci este piatra de încercare! Când nazistul nu respectă decât pe cel care îi seamănă, el nu respectă altceva decât pe sine însuşi. El refuză contradicţiile creatoare, ruinează orice speranţă de ascensiune şi întemeiază pentru o mie de ani, în locul omului, un robot al unei termitiere. Ordinul pentru ordin castrează omul de puterea lui esenţială, putere care transformă şi lumea şi pe sine însuşi. Viaţa creează ordinul, dar ordinul nu creează viaţa.

Ne pare, nouă, dimpotrivă, că ascensiunea noastră nu este sfârşită, că adevărul de mâine se hrăneşte din eroarea de ieri şi că contradicţiile de învins sunt însuşi stratul de îngrăşăminte a creşterii noastre. Recunoaştem ca pe ai noştri chiar pe cei care se deosebesc de noi. Dar ce rudenie stranie! Ea se bazează pe viitor, nu pe trecut. Pe ţel, nu pe obârşie. Suntem unul pentru celălalt pelerini, care, de-a lungul drumurilor diferite, ne străduim spre aceeaşi întâlnire.

Dar iată că astăzi respectul pentru Om, condiţia ascensiunii noastre, este în pericol. Zguduiturile suferite de lumea modernă ne-au târât în bezne. Problemele sunt

incoerente, soluţiile se bat cap în cap, adevărul de ieri e mort, cel de mâine rămâne să fie construit. Nicio sinteză valabilă nu este întrevăzută şi fiecare din noi nu deţine decât o parcelă a adevărului. În lipsa de evidenţă care le-ar impune, credinţele politice fac apel la violenţă. Şi iată că, împărţindu-ne pe metode, riscăm să nu mai recunoaştem că tindem spre acelaşi scop.

Drumeţul care-şi urcă pieptiş muntele în direcţia unei stele, dacă se lasă prea mult absorbit de problemele căţărării, riscă să uite care stea îl călăuzeşte. Dacă nu trudeşte decât pentru a trudi, nu are să meargă nicăieri. Îngrijitoarea scaunelor dintr-o catedrală, ocupându-se prea lacom de închirierea scaunelor, riscă şi uită că serveşte un Dumnezeu. Astfel, a mă închide în vreo pasiune partizană, risc şi uit că o politică nu are sens decât cu condiţia de a fi în serviciul unei evidenţe spirituale. Am gustat, în orele de minune, o oarecare calitate a relaţiilor omeneşti: aci este pentru noi adevărul.

Oricare ar fi urgenţa acţiunii, ne este interzis să uităm, cu riscul ca acţiunea să rămână sterilă, chemarea care trebuie să o comande. Vrem să întemeiem respectul pentru Om. De ce să ne urâm în interiorul aceleiaşi tabere? Niciunul din noi nu deţine monopolul purităţii intenţiilor. Pot combate, în numele drumului meu, cutare drum ce un altul şi l-a ales. Pot critica mersul judecăţii lui. Drumurile raţiunii sunt nesigure. Dar trebuie să respect pe acest om, pe planul spiritului, dacă se chinuieşte spre aceeaşi stea.

Respect pentru Om! Respect pentru Om! Dacă respectul pentru Om este fixat în inima oamenilor, oamenii vor sfârşi prin a întemeia drept răspuns sistemul social, politic şi economic, care va consacra acest respect. O civilizaţie se întemeiază mai întâi în substanţă. Ea este, la început, în om, dorinţa oarbă pentru o oarecare căldură. Omul, apoi, din greşeală în greşeală, găseşte drumul care conduce spre foc.

VI

Fără îndoială, prietene, că de aceea am o astfel de nevoie de prietenia ta. Mi-e sete de un tovarăş care, deasupra litigiilor raţiunii, respectă în mine pelerinul spre acel foc. Am nevoie să gust câteodată, dinainte, căldura promisă şi să mă odihnesc, puţin dincolo de mine însumi, în acea întâlnire care va fi a noastră.

Sunt atât de obosit de polemici, de exclusivi, de fanatisme! Pot intra la tine fără a îmbrăca o uniformă, fără a mă supune la recitarea unui Coran, fără a renunţa câtuşi de puţin la patria mea interioară. Lângă tine nu am a mă dezvinovăţi, nu am a pleda, nu am a dovedi; găsesc pacea, ca la Tournus. Pe deasupra cuvintelor mele stângace, pe deasupra raţionamentelor care adevărul tău, cum ai servit tu pe al meu. Pentru noi, Francezii din afară, este vorba, în acest război, să deblocăm provizia de sămânţă, îngheţată de zăpada prezenţei germane. Este vorba de a veni în ajutorul vostru, celor de acolo. Este vorba de a vă face liberi în pământul unde aveţi dreptul fundamental să vă dezvoltaţi rădăcinile. Sunteţi patruzeci milioane de ostateci. Totdeauna noile adevăruri încolţesc în pivniţele opresiunii. Patruzeci milioane de ostateci meditează acolo noul lor adevăr. Noi ne supunem, dinainte, acestui adevăr.

Căci voi sunteţi acei cari ne veţi învăţa. Nu nouă ni se cade să aducem flacăra spirituală celor care o hrănesc de-acum cu propria lor substanţă, ca o lumânare de ceară. Voi nu veţi citi poate deloc cărţile noastre. Voi nu veţi asculta poate discursurile noastre. Ideile noastre, poate le

veţi vomita. Noi nu întemeiem Franţa. Nu putem decât să o servim. Nu vom avea dreptul, orice am fi făcut, la nicio recunoştinţă. Nu există măsură comună între lupta liberă şi strivirea în noapte. Nu este măsură comună între meseria de soldat şi meseria de ostatec. Voi sunteţi sfinţii.

Au apărut

IN

„BIBLIOTECA de BUZUNAR"

No. 24. AD. BYCK :	Negriţi cântă
„ 25. Dr. OCTAV MALLER :	Ereditate şi mediu
„ 26. ROGER MARTIN DU GARD:	Familia Thibault vol. I
„ 27. VERA INBER :	Asediul
„ 28. MIHAIL ROLLER :	Figuri din Revoluţia Franceză
„ 29. TIHON HOLODNAI :	Miciurin transformă plantele
„ 30. A. S. PUŞKIN :	Poveştile răposatului Ivan Petrovici Belchin
„ 31. I. BRUCĂR :	Psihologie
„ 32. FRITZ KUNKEL :	Caracterul, căsătoria şi Căsnicia
„ 33. C. J.-GULIAN :	Introducere în sociologia culturii
„ 34. Dr. VICTOR CHERESTEŞIU:	Români şi Unguri
„ 35. COLOMAN MIKSZATH :	Sălăştencale
„ 36. NICOLAE BĂLCESCU :	Scrieri alese
„ 37. MIHAIL ŞERBAN :	Furtuna
„ 38. SINCLAIR LEWIS :	Elmer Gantry vol. I
„ 39. „ „	„ „ „ II
„ 40. Ing. D. DRĂGULĂNESCU :	Formular de Matematici şi Calcul vol. II
„ 41. I. PUŢURI :	Două rase la trei mouari
„ 42. Dr. N. MARCOVICI :	Metehnicoff
„ 43. VOLTAIRE :	Candide sau Optimismul
„ 44. A. de BEAUMARCHAIS :	Nunta lui Figaro
„ 45. MOLIERE	Tartuffe
„ 46. ROGER MARTIN DU GARD	Familia Thibault vol. II.
„ 47. ROGER MARTIN DU GARD	Familia Thibault vol. III.
„ 48. LIA HÂRSU:	A fost odată ca niciodată
„ 49. LEONID LEONOV :	Cucerirea Velikoşumskului
„ 50. ROMAIN ROLLAND	Călătorie în Ţara Muzicii
„ 51. LUDWIG BERGHOFF	Balul leproşilor
„ 52 Scrisoare către un Ostatec	Antoine de Saint-Exupery

EDITURA DE STAT